

*А. С. Донських,
аспірант кафедри фінансів,
Дніпропетровський державний аграрний університет*

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА – СКЛADOVA ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

У статті досліджено основні аспекти державної підтримки малого бізнесу у розвинених країнах світу. Розглянуто механізм державної підтримки малого бізнесу в Україні та визначено основні проблеми та перешкоди які уповільнюють його розвиток. Надано пропозиції щодо ефективної державної підтримки малого бізнесу.

The basic aspects of state support of small business are investigated in the developed countries of the world. The mechanism of state support of small business in Ukraine is considered. The main problems and obstacles which slow his development are determined. The suggestions about effective state support of small business are given.

Ключові слова: малий бізнес, мале підприємництво, державна підтримка, механізм, напрями, розвинені країни світу.

Key words: small business, small enterprise, state support, mechanism, directions, developed countries of the world.

ВСТУП

З перших років економічних реформ, підтримка становлення та розвитку малого бізнесу в Україні є одним з визначальних пріоритетів державної політики. Загальновідомо, що малий бізнес відіграє важливу роль у підвищенні рівня зайнятості населення, послабленні соціальної напруженості, забезпеченні конкурентного середовища, економічної стабільності та інноваційного зростання, створенні передумов для становлення середнього класу. Мале підприємництво надає можливість реалізувати свої творчі можливості та ініціативу. Варто особливо підкреслити виключно важливу роль підприємств малого бізнесу у розвитку науково-технічного прогресу. Малі підприємства більш пристосовані для впровадження унікальних виробів, швидше і дешевше переозброюються технічно, вимагають менше капіталовкладень та забезпечують їх прискорену окупність. Тому у розвинених країнах світу приділяють значну увагу розвитку малого бізнесу, здійснюється політика його підтримки, основною метою якої є збалансування державних інтересів та інтересів бізнесу.

Незважаючи на програмний характер заходів щодо активізації розвитку малого бізнесу в Україні, на відміну від більшості зарубіжних країн, він ще не відіграє істотної ролі у соціально-економічному розвитку суспільства. Враховуючи його характерні особливості, на сьогоднішній день, для посилення позитивних та послаблення негативних сторін малий бізнес потребує всебічної підтримки зі сторони державної влади та місцевого самоврядування. Цим і визначається актуальність теми.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Державна підтримка суб'єктів малого бізнесу є предметом дослідження багатьох науковців у сфері економіки і права. Питання державної підтримки малого підприємництва в Україні та провідних країнах світу висвітлюються на сторінках наукових видань такими вітчизняними вченими, як З.С. Варналій, В.І. Герасимчук, В.І. Ляшенко, Т. В.Некрасова, І. В. Труш, Г.М. Колесник, М.О. Казим, І.Ю. Матюшко, Н.Д.Чала, Н.А. Ясинська та інші. Окрім цього, є наукові праці, присвячені державній підтримці малого бізнесу в конкретних галузях. Однак, на сьогоднішній день залишається недостатньо вивченою проблема ефективної державної підтримки малого бізнесу України, що вимагає подальших наукових досліджень.

Основною метою даної статті є дослідження державної підтримки малих підприємств у розвинених країнах світу та в Україні. Визначення основних проблем та перешкоди, які уповільнюють його розвиток, надання пропозицій, щодо ефективної державної підтримки вітчизняного малого бізнесу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Практично в усіх розвинених країнах держава бере активну участь у формуванні та розвитку підприємницької діяльності. Як показує світова та вітчизняна практика, країни з розвинутою ринковою економікою мають розгалужену та чітко усталену систему державної підтримки малого підприємництва, в інших же подібна система перебуває у стадії становлення або розвитку.

У світі сформувалися дві основні форми державної підтримки малого бізнесу. Одна полягає у широкому державному регулюванні діяльності суб'єктів малого бізнесу в поєднанні з державним протекціонізмом. Вона властива початковому етапу розвитку малого бізнесу. Інша форма включає помірне державне регулювання малого бізнесу та створення ринкових умов для конкуренції і характерна для більш зрілих ринкових стосунків [2]. Малий бізнес в Україні переживає серйозні труднощі зростання. За показниками розвитку малих і середніх підприємств спостерігається значне відставання України не лише від розвинених країн (Японії, Великобританії, США), але і від колишніх соціалістичних країн (Угорщини, Польщі).

Так, державна політика розвитку малого і середнього бізнесу Угорщини, зорієнтована переважно на досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни і задоволення попиту населення. Цьому сприяло ухвалення закону про розвиток та підтримку малого і середнього бізнесу, який чітко визначив категорію мікро-, малих та середніх підприємств. Для покращення співпраці між суб'єктами малого підприємництва та держави було створено низку організаційних структур із чіткою ієрархією. До опосередкованих економічних стимулів можна віднести зниження податкового навантаження, спрощення звітності, пільгове кредитування, принцип «одного вікна» у разі відкриття підприємств [1].

Сучасні позитивні тенденції в економіці Польщі пояснюються реалізацією державної низки реформ підтримки малого бізнесу. Малий бізнес в даній країні опинився у сприятливих умовах щодо розширення ринку збуту виробленої продукції, а також для розвитку міжнародних бізнесових інтересів.

В Італії розвинута система державної фінансової підтримки малого бізнесу через субсидування та пільгове кредитування діяльності окремих напрямків малого бізнесу та діяльності консорціумів і кооперативів, що об'єднують малі підприємства. Органи місцевої влади проводять також відеоконференції з метою повідомлення та роз'яснення поточних змін в оподаткуванні. Щодо інших країн, чий досвід заслуговує уваги, варто згадати Грузію, яка прийняла восени 2010 р. новий Податковий кодекс, за яким малий бізнес з обігом до 17 тис. дол. взагалі не оподатковується [6]. У

Франції застосовують спеціальні (спрощені) податкові режими для малих та середніх підприємств залежно від величини їхнього обігу. Такі підприємства не подають декларації про податок на додану вартість, проте виплачують прибуткові податки, рівень яких залежить від сфери діяльності (торговельні операції, послуги тощо) [3].

У Німеччині малий бізнес вже більше 30 років відчуває потужну підтримку держави, економічна політика уряду постійно враховує його інтереси. Держава надає фінансові ресурси комерційним кредитним організаціям, що кредитують малі підприємства, з метою стимулювання мікрофінансування малого бізнесу. Для цього створена фінансова група KfW Group, яка на 80% належить Уряду Німеччини [8]. Окрім фінансової допомоги, німецька держава також надає малому підприємництву і активну інформаційну підтримку шляхом організації всебічних консультацій для підприємців всіх стадій розвитку бізнесу. Саме завдяки малим родинним підприємствам сталося стрімке зростання економіки країни.

У США підтримка малого бізнесу відбувається головним чином через дотації, прямі гарантовані позики. Крім того на рівні штату реалізуються програми підтримки малого бізнесу через залучення недержавних коштів. Гарантії держави зменшують ризик операцій кредитно-фінансових установ, сприяють зацікавленості кредиторів малого бізнесу. За останні роки Конгрес США ухвалив не менше десяти законів по питаннях малого бізнесу, причому вони не відміняли попередніх законів (що характерно для нашої практики), а лише доповнювали і конкретизували їх. Програми підтримки малого бізнесу США дозволяють забезпечити всім суб'єктам малого бізнесу рівні можливості в розвитку і конкуренції. Останніми роками ці програми лежать в основі моделі розвитку приватного сектора в багатьох країнах з трансформаційною економікою.

Політика розвинених країн спрямована на створення сприятливого середовища для науково-технологічного розвитку, важлива роль у такому процесі надається державі. Роль держави полягає у генеруванні системи правил функціонування суб'єктів науково-технологічного ринку та контролі дотримання їх виконання через формування сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури. Для різних країн ЄС існують значні відмінності в цілях та принципах підтримки малого і середнього підприємництва. Однак, основні цілі регулювання та підтримки малого і середнього бізнесу в Європі полягають у зміцненні єдиного внутрішнього ринку ЄС, усуненні адміністративних бар'єрів для ведення малого і середнього бізнесу, уніфікація законодавчої бази, а також посилення взаємодії країн ЄС для глибшого економічного співробітництва з іншими країнами. Останнім часом в Європі широкого поширення набули інтерактивні інструменти підтримки малого бізнесу, такі як інформаційні портали, вебінари, відеоконференції і т. п.

Таким чином, підприємства малого бізнесу стабільно та ефективно функціонують у розвинених країнах світу завдяки грамотній державній підтримці. В свою чергу, ефективний розвиток малого бізнесу веде до розвитку економіки країни та укріплення її позицій на світовому ринку [5].

Державне регулювання та підтримка розвитку малого підприємництва в Україні реалізується відповідними загальнодержавними, регіональними та місцевими органами влади з метою узгодження інтересів держави і малого підприємництва. Протягом останніх років на урядовому рівні приділяється значна увага побудові системи державної підтримки малого підприємництва. Про це свідчать прийняті останнім часом законодавчі та нормативно-правові акти. В останні роки було чимало зроблено для розвитку малого бізнесу Державним комітетом України з питань регуляторної політики та підприємництва, міністерствами та відомствами, зокрема:

- врегульовано процедуру державної реєстрації;
- введено спрощену систему оподаткування та звітності суб'єктів малого підприємництва;
- упорядковано систему перевірок фінансово-господарської діяльності [7].

У новому податковому кодексі збережена спрощена система оподаткування. З 1 січня 2012 року існують 4 групи платників єдиного податку. Затверджено введення двох додаткових груп, що збільшить планку для роботи на єдиному податку до 20 млн. грн. До кінця поточного року запроваджений мораторій на фактичні перевірки, до платників єдиного податку не застосовуються штрафні санкції. Робляться певні кроки зі спрощення регуляторних процедур: ліквідації перешкод на шляху реєстрації підприємницької діяльності, отримання ліцензій, сертифікатів, дозволів тощо. Докладено зусиль по скороченню різноманітних перевірок контролюючих органів, підлягає перегляду кількість таких органів.

Однак, на відміну від розвинених країн Європи, малий бізнес в Україні переживає серйозні труднощі зростання. Постійні зміни у політиці та у законодавстві привносять нестабільність в економічне середовище, тим самим збільшуючи ризики ведення бізнесу та призводячи до банкрутства багатьох підприємств. Держава повинна звести до мінімуму поточні зміни у нормативно-правових актах. На відміну від великих підприємств, малий бізнес не має достатньо коштів, штатів та часу на моніторинг законодавства. Малий бізнес поки що не є повноцінним провідником ринкових інновацій та рушієм економічного зростання. Уповільненість та диспропорційність розвитку малого підприємництва в Україні визначається наявністю суттєвих проблем і перешкод, до яких відносять:

1. Надмірний розвиток корупції та бюрократизму.
2. Високий рівень оподаткування, що ставить під сумнів прибутковість діяльності малих підприємств, підвищує вірогідність банкрутства.
3. Відсутність ефективних механізмів кредитування та страхування суб'єктів малого бізнесу, незахищеність банківських установ від різноманітних видів ризику, пов'язаних із кредитуванням малих підприємств.
4. Недоступність бізнес освіти для персоналу малих підприємств, відсутність соціальних гарантій.
5. Політична та економічна нестабільність, а також суперечливість та ускладненість законодавства [4].

Законодавчо неопрацьованою залишається програма мікрокредитування суб'єктів малого підприємництва, за участі банківських та небанківських структур. Треба зауважити, що українські банки прискіпливо ставляться до представників малого бізнесу і, незважаючи на численну рекламу щодо вигідних умов для малих підприємців, не охоче надають кредити, особливо довгострокові. В процесі своєї діяльності малим підприємствам доводиться стикатись з безліччю факторів, які можуть здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на їх функціонування в різних галузях. Роль держави полягає в створенні таких умов, в яких дані фактори мали б позитивний вплив, в протилежному випадку – звести їх негативну дію до мінімуму [5].

Для того, щоб малий бізнес ефективно функціонував в українській економіці і приносив позитивні результати, так як він це робить в європейських державах потрібно використати ряд універсальних методів державного регулювання та стимулювання розвитку малого підприємництва, зокрема:

- встановлення системи пільг, у тому числі пом'якшення податкової політики;
- впровадження спрощеної системи оподаткування, бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- державна підтримка розвитку факторингової та лізингової діяльності;
- фінансово-кредитна і інвестиційна підтримка;
- забезпечення участі суб'єктів малого підприємництва у виконанні поставчань для державних, регіональних і місцевих потреб;
- розміщення державного замовлення на випуск продукції та надання послуг сектором малих підприємств на конкурсній основі;
- удосконалення нормативно-правової бази у сфері підприємницької діяльності;
- надання достовірної інформації підприємцям про умови діяльності;
- інформаційно-консультаційне обслуговування, в рамках якого повинна надаватися допомога з проблем формування та функціонування малих підприємств. У розвинених країнах світу держава активно створює інформаційно-консультаційні центри, які поєднують урядові структури, підприємницькі асоціації, торговельні палати, банківські установи;
- допомога у матеріально-технічному забезпеченні;
- полегшення доступу до фінансових ресурсів шляхом зниження облікової ставки Національного банку України, стабілізації курсу гривні, вдосконалення та поширення механізмів гарантування кредитів для малого підприємництва.

Додатковими формами державної підтримки малого бізнесу, що не потребують значного бюджетного фінансування можуть бути: спрощення процедури реєстрації малих підприємств; розвиток інституційної інфраструктури підтримки малого підприємництва; підвищення рівня підприємницької та управлінської кваліфікації; надання юридичних, інформаційно-маркетингових послуг; забезпечення доступу до венчурного фінансування механізмами франчайзингу; координація співпраці малих підприємств шляхом організації різних ярмарків, виставок і т.д.

ВИСНОВКИ

Отже, державні механізми підтримки відіграють важливу роль у розвитку малого підприємництва. На сьогоднішній день в Україні ще не забезпечені основні компоненти сприятливого економічного середовища для успішного розвитку малого бізнесу: інвестиційні і інноваційні компанії та фонди, регіональні фонди підтримки підприємництва, лізингові компанії, аудиторські фірми, страхові організації, бізнес-центри, бізнес інкубатори. Основними напрямками державної підтримки малого бізнесу повинні бути:

- ефективне та досконале правове забезпечення, що має передбачити законодавче закріплення шляхів реалізації фінансово-кредитного та організаційно-консультативного напрямів державної підтримки громадян-підприємців із подальшим втіленням цих положень у регіональних програмах підтримки підприємницької діяльності громадян;
- фінансово-кредитна підтримка, яка реалізується за допомогою прямих і непрямих форм; встановлення системи гарантованого доступу підприємців до кредитних ресурсів, створення різноманітних державних програм підтримки банківських установ, які кредитують малий бізнес;
- організаційно-консультаційне забезпечення, яке реалізується за допомогою розгалуженої інфраструктури розвитку малого підприємництва, що сприятиме інформаційному та консультаційному обслуговуванню громадян підприємців завдяки існуванню розширеної мережі організацій, включаючи організацію державної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації громадян-підприємців, залучення їх до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення поставок продукції (робіт, послуг) для державних і регіональних потреб.

Необхідно враховувати зарубіжні форми підтримки з метою застосування їх в наших умовах. Слід розширити прийняття комплексних державних заходів по стимулюванню створення нових малих інноваційних підприємств у різних галузях, що зумовить істотний вплив на збільшення долі високотехнологічної ринкової продукції та формування національної інноваційної інфраструктури, розвиток якої на сучасному етапі є важливим завданням.

Література

1. Заярна Н.М. Вплив економічної кризи на зовнішньоекономічну діяльність підприємств України / Н.М. Заярна, О.О. Притула // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць.– Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.01. – 364 с.
2. Карпова Е.И. Анализ зарубежного опыта поддержки малого бизнеса/ Е.И Карпова, Л.И. Чубарева // [електронний ресурс] Режим доступу: [http:// www.nbu.gov.ua/](http://www.nbu.gov.ua/)
3. Лех Г.А. Світовий досвід розвитку підприємств малого бізнесу/ Г.А. Лех, М.М. Льчишин, О.Я. Туркало // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.15. – 400 с.
4. Небава М.І. Механізми державного регулювання та підтримки малого підприємництва в Україні / М.І. Небава, І.С. Шайдюк, Ю.І. Черкасова, А.В. Дмитрук // [електронний ресурс] Режим доступу: [http:// www.nbu.gov.ua/](http://www.nbu.gov.ua/)
5. Озаринська В.В. Основи формування системи підтримки малого бізнесу в Україні / В.В. Озаринська // [електронний ресурс] Режим доступу: [http:// www.nbu.gov.ua/](http://www.nbu.gov.ua/)
6. Хом'яков В. Манія переслідування/ В. Хом'яков // Контракт. – 2010. № 46. – С.18.
7. Цегелик Г.Г. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в Україні / Г.Г. Цегелик, М.Я. Квик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. Т.2. – № 1. – С. 84 – 89.
8. Шепелев С.Е. Государственная поддержка малого предпринимательства за рубежом / Е.С. Шепелев // [електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.jurnal.org/articles/2008/ekon46.html>

Стаття надійшла до редакції 09.10.2012 р.